

BÖLÜM 43

I-MARDİN: 1960 ASKERİ YÖNETİMİNDEN ÇOK PARTİLİ HAYATA YENİDEN GEÇİŞ

1960 Askeri Müdahalesi sonrası Türkiye, yeni bir anayasa ve siyasi sistemle çok partili hayata geri döndü. Bu geçiş dönemi, koalisyon hükümetlerinin kurulduğu ve farklı siyasi partilerin mecliste temsil edildiği bir süreci beraberinde getirdi.

1-TBMM XIII. Dönem ve Mardin Milletvekilleri (1965)

1965 genel seçimleriyle oluşan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin XIII. Dönemi**, Türkiye'de çok partili siyasetin yeniden kök salmaya başladığı bir evreyi temsil ediyordu. Bu dönemde Mardin'i temsil eden milletvekilleri, farklı siyasi partilerden seçilerek dönemin siyasi çeşitliliğini yansıttı:

1. Adalet Partisi:

- Esat Kemal AYBAR

2. Cumhuriyet Halk Partisi:

- İbrahim AYSOY
- Nazmi OĞUZ

3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi:

- Fuat ULUÇ
- Rıfat BAYKAL

4. Yeni Türkiye Partisi:

- Seyfi GÜNEŞTAN

2-Dönem Hükümetleri: Ürgüplü ve İlk Demirel Hükümeti

1960 sonrası çok partili hayata geçişle birlikte, koalisyon hükümetleri dönemi de başladı.

- **29. Ürgüplü Hükümeti (20 Şubat 1965 - 27 Ekim 1965):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi **Suat Hayri Ürgüplü**'ye verildi. Ürgüplü, Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Millet Partisi'nden (MP) oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. 4 Mart 1965'te yapılan güven oylamasında kullanılan 432 oyun 231'i kabul, 200'ü ret, 1'i çekimser çıktı. 5 milletvekili oylamaya katılmadı. Bu hükümet, 1965 genel seçimleri nedeniyle görevini tamamladı.

3-Süleyman Demirel Hükümetleri Dönemi Başlıyor

1965 genel seçimleri, Türk siyasetinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu ve Adalet Partisi'nin tek başına iktidara gelmesiyle **Süleyman Demirel** dönemi resmen başladı.

- **30. I. Demirel Hükümeti (27 Ekim 1965 - 3 Kasım 1969):** 1965 genel seçimlerinin ardından hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel**'e verildi. 450 üyeli TBMM'de 11 Kasım 1965'te yapılan güven oylamasında kullanılan 434 oyun 252'si kabul, 172'si ret, 10'u çekimser çıktı. 15 milletvekili oylamaya katılmadı. Adalet Partisi'nin tek başına iktidar olduğu bu hükümet, 1969 genel seçimleri nedeniyle görevini sonlandırdı.

1964-1970 Mardin valileri

Yıllar	Adı Soyadı	Resmi
1964-1966	Ali Ulvi SÜLÜKOĞLU	
1966-1968	Nihat OĞUZBOR	

1963-1971 Yılları Arası Mardin Belediye Başkanları Belediye Başkanları.

Yıllar	Adı Soyadı
1963-1967	Mehmet Saraçoğlu
1967-1971	Mehmet Saraçoğlu

4-MARDİN: 1960 ASKERİ YÖNETİMİNDEN ÇOK PARTİLİ DÖNEME YENİDEN GEÇİŞ VE 12 MART MUHTIRASI

1960 Askeri Müdahalesi sonrası Türkiye, yeni bir anayasa ve siyasi sistemle çok partili hayata geri dönse de, bu dönem siyasi istikrarsızlıklar ve askeri müdahalelerle dolu çalkantılı bir süreç oldu. Demokrasinin yeniden inşası çabaları, toplumsal ve siyasal gerilimlerle iç içe yaşandı.

5-TBMM XIV. Dönem ve Mardin Milletvekilleri (1969)

1969 genel seçimleri sonucunda oluşan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin XIV. Dönemi**, önceki dönemdeki siyasi kutuplaşmaların devam ettiğini gösteriyordu. Mardin'i bu dönemde temsil eden milletvekilleri, yine farklı partilerden ve bağımsız olarak mecliste yer aldı:

1. Adalet Partisi:

- Abdülkadir KERMOĞLU
- Esat Kemal AYBAR

2. Bağımsız:

- Abdurrahim TÜRK
- Abdülkadir ÖZMEN

3. Cumhuriyet Halk Partisi:

- Şevki ALTINDAĞ

4. Yeni Türkiye Partisi:

- Seyfi GÜNEŞTAN

6-Demirel Hükümetleri ve Artan Siyasi Gerilim

1969 seçimlerinin ardından, **Süleyman Demirel** liderliğindeki Adalet Partisi hükümetleri göreve devam etti; ancak bu dönem, siyasi arenadaki çalkantıların giderek arttığı yıllar oldu.

- **31. II. Demirel Hükümeti (3 Kasım 1969 - 6 Mart 1970):** 1969 genel seçimleri sonrasında hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel'e** verildi. TBMM'de 12 Kasım 1969'da yapılan güven oylamasında kullanılan 428 oyun 263'ü kabul, 165'i ret olarak sonuçlandı. Ancak Başbakan Demirel, 14 Şubat 1970'te, Adalet Partili 41 milletvekilinin bütçe aleyhine oy vermesi ve bütçenin reddedilmesi üzerine istifa etmek zorunda kaldı. Bu durum, parti içindeki çatlakların ve iktidarın kırılganlığının açık bir göstergesiydi.
- **32. III. Demirel Hükümeti (6 Mart 1970 - 26 Mart 1971):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından tekrar Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel'e** verildi. 15 Mart 1970'te yapılan güven oylamasında kullanılan 404 oyun 232'si kabul, 172'si ret çıktı. Bu hükümet, ülkedeki artan toplumsal olaylar ve siyasi gerilimlerin ardından **12 Mart muhtırası** üzerine istifa etmek zorunda kaldı.

7-12 Mart 1971 Askeri Muhtırası: Nedenleri ve Sonuçları

12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) komuta kademesi, ülkenin içinde bulunduğu duruma müdahale etti. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Güler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyicioğlu imzasıyla Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanına bir muhtıra verildi. Muhtırada, hükümetin istifası ve yeni bir hükümetin kurulması talep edildi. Başbakan Süleyman Demirel, bu muhtıra sonrasında istifa etti.

Muhtıranın belirli bir tek nedeni olmamakla birlikte, askerler gerekçe olarak şunları gösterdiler:

- **Ekonomik Bozulma:** Ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar, paranın değerinin düşmesi.
- **Toplumsal Kaos:** Üniversitelerde başlayan öğrenci gösterileri, sendikaların grevleri sonucu üretimin düşmesi, Alevi-Sünni çatışmalarının başlaması.

- **Terör Olayları:** İstanbul'da İsrail Başkonsolosu'nun sol bir örgüt tarafından kaçırılarak öldürülmesi, banka soygunları, adam kaçırmalar gibi terör eylemlerinde artış. Özellikle, Ankara Emek semtindeki banka soygununun ve Balgat'taki Amerikan askerinin kaçırılmasının Deniz Gezmiş ve arkadaşları tarafından gerçekleştirildiği iddia edildi.

Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, bu muhtırayı kendisinin “ağlayarak yazdığını” öne sürerek, amacın demokrasinin yeniden tesisi olduğunu iddia etti.

8-Muhtıraya Verilen Tepkiler:

Muhtıra, siyasi yelpazenin farklı kesimlerinden çeşitli tepkiler aldı:

- **Sol Çevreler:** Türkiye İşçi Partisi (TİP) lideri Behice Boran, muhtırayı ilk alkışlayanlardan biri oldu ve Adalet Partisi iktidarının “sivil faşizme” geçtiğini iddia etti. DİSK de muhtıraya destek verdiğini açıklarken, solcu liderlerden Mucip Ataklı, askerın “hukuki bir ihtilal” yaptığını söyledi. Sol Kemalist dernekler ortak bir bildiri yayınlayarak muhtıraya desteklerini ilan ettiler. Muhsin Batur anılarında, muhtıranın sağ hükümete karşı yapıldığını ancak olayları tırmandıran radikal sol örgütlerin de etkili olduğunu belirtcekti. ODTÜ'deki öğrenci olayları ve Bahri Savcı gibi öğretim görevlilerinin öğrencileri eyleme çağırması, muhtıranın gerekçeleri arasında sayıldı.
- **Milliyetçi-Muhafazakâr Çevreler:** Ülkü Ocakları ve muhafazakâr Mücadele Birliği de muhtıraya destek beyanlarında bulundular. Şahitlere göre, Ülkü Ocakları bu muhtırayı “can ve mal güvenliğinin sağlanması” için desteklemişti.
- **Dev-Genç ve Sol Hareketler:** DEV-GENÇ, Deniz Gezmiş ve arkadaşları muhtıra ile hükümetin istifasını memnuniyetle karşılayarak “sivil diktatörlüğün sona erdiğini” ilan ettiler. Muammer Aksoy, Nadir Nadi, Mümtaz Soysal, Ferruh Bozbeyli gibi isimler de muhtırayı destekledi. Ancak metinde de belirtildiği gibi, bu gün “masum bir gençlik hareketi olarak gösterilmek istenen sol hareketlerin, dış güçlerin güdümünde (Rusya-Çin) ülkede silahlı bir ihtilali öngören, Filistin kamplarında bu güçler tarafından eğitime tabi tutuldukları bir gerçek” olduğu ve Milliyetçi, Ülkücü gençlik mensubu binlerce kişiyi öldürdükleri iddia edilmektedir.

9 Mart Cunta Girişimi ve Muhtıranın Gerçek Sebebi:

12 Mart muhtırasına giden süreçteki en önemli faktörlerden biri, “9 Mart Cuntası” olarak adlandırılan ve TSK içinde Baasçı bir siyaset gütmek isteyen, medya ve TSK içinde yapılanmış olan sol bir darbe girişimiydi. **Cemal Madanoğlu** liderliğindeki bu cunta, 1967’den 1971’e kadar sol bir darbe hazırlığı içindeydi. Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk gibi isimlerle yakın ilişkide olan “Madanoğlu Cuntası”, 27 Mayıs’ın amacından saptığını düşünerek “demokrasinin Türkiye gerçekleriyle uyuşmadığı” savıyla “Milli Demokratik Devrim” arayışına girdi. Türkiye’yi asker-sivil işbirliğinin yönetmesi gerektiğine inanan bu grup, 9 Mart 1971 tarihinde darbe yapmayı planlamıştı. Planlara göre, yeni bir anayasa hazırlanacak, “Milli Demokratik Devrimci” ilkeler yürürlüğe girecekti. Devlet başkanlığına önce Faruk Gürler getirilecek, daha sonra yerini “Milli Demokratik Devrimcilerin lideri” Mihri Belli’ye devredecekti. Başbakanlığa ise Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur getirilecekti.

Bu darbe girişimi, **Mahir Kaynak’ın cuntacıların içine sızarak MİT’e bilgi vermesiyle önlendi**. MİT’in Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç’a haber vermesi üzerine, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur darbe girişiminden desteklerini çektiler. Memduh Tağmaç, 8 Mart’ta 200 subayın katıldığı olağanüstü bir toplantı düzenleyerek, darbeye ismi geçen subaylardan bir kısmını açığa aldı, bir kısmını da emekli etti.

9 Mart’ta Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a çıkarak “Genç subaylar rahatsız” dedi. Bu tabir ilk defa siyasi tarihe girmiş oldu. Ancak üst subaylar, genç subaylardan erken davranarak muhtırayı ilan ettiler. Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyicioğlu, genç subaylardan önce hareket ederek muhtırayı yaptıklarını, aksi halde 27 Mayıs benzeri bir darbenin olabileceğini söyledi.

12 Mart Muhtırası, genelkurmay sekreterliği tarafından üç subaya verilerek TRT’ye götürüldü. 13 Mart haberlerinde TRT haber spikeri muhtırayı okudu. Aynı saatlerde Meclis Başkanına tevdi edilen muhtıra, Meclis Başkan Vekili Fikret Turhangil tarafından Meclis genel kurulunda okundu. Muhtıraya ilk tepki Senato Başkanı Tekin Arıburnu’ndan geldi. Adalet Partisi milletvekilleri muhtırayı sessizce karşılarken, CHP’liler alkışladılar.

Bakanlar kurulu Hasan Dinçer başkanlığında toplandı. Toplantıda muhtıraya nasıl tepki verileceği ve olası gelişmeler görüşüldü. Süleyman Demirel, bir

askeri darbeye yol açmamak için hükümetin istifa etmesinden yanaydı. Bazı bakanlar ise istifanın çözüm olmadığını, Cumhurbaşkanının desteğini alarak karşı bir muhtıranın yayınlanmasını istiyorlardı. Demirel, Cumhurbaşkanının da bu muhtıradan askerden yana olacağını söyleyerek karşı bir muhtıraya sıcak bakmadığını belirtti. Demirel'in isteği oldu ve hükümet sadece Demirel'in imzasını taşıyarak istifa etti.

9-Muhtıra Sonrası Hükümetler

Hükümetin istifası, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından memnuniyetle karşılandı ve partiler üstü bir hükümetin kurulması için **Nihat Erim'e** görev verildi. 12 Mart muhtırasını gerçekleştirenlerin, 1961 darbesini yapanlar gibi düşündükleri sanılıyordu. Ancak askeri yönetim, ilk olarak kendisini destekleyen solcuların başını ezdi. Türkiye İşçi Partisi (TİP), DEV-GENÇ kapatıldı ve liderleri tutuklandı. Yunanistan'daki Albaylar Cuntası tecrübesini görmüş bu muhtıracı subaylar, yönetimi devralmak yerine, iplerin kendi kontrollerinde olduğu hem AP'li hem de CHP'li milletvekillerinden oluşan bir hükümet kurdurdular.

12 Mart muhtırası, bir bakıma 1961 anayasası ile oluşturulan siyaseti yeniden tanzim etme projesinin adıdır. Devletçi seçkinler, düşündükleri ve tasavvur ettikleri rejimin devam etmediğini görünce müdahale etme gereği duyarak hatalarını ve eksiklerini gidermeye çalışmışlar, vesayetçi anlayışı güçlendirmeye çalışmışlardır.

- **33. I. Erim Hükümeti (26 Mart 1971 - 11 Aralık 1971):** 12 Mart muhtırası nedeniyle istifa eden Başbakan Süleyman Demirel'in yerine hükümeti kurma görevini, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Kocaeli Bağımsız Milletvekili **Nihat Erim'e** verdi. Erim, partiler üstü bir hükümet kurarak göreve başladı. 7 Nisan 1971'de yapılan güven oylamasında kullanılan 370 oyun 321'i kabul, 46'sı ret, 3'ü çekimser çıktı; 75 milletvekili oylamaya katılmadı. Ancak Başbakan Erim, 3 Aralık 1971'de kabinesindeki 11 bakanın ayrılması nedeniyle istifa etti.
- **34. II. Erim Hükümeti (11 Aralık 1971 - 22 Mayıs 1972):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından, 10 Ekim 1971'de milletvekilliğinden istifa eden ve 14 Ekim 1971'de kontenjan Senatörlüğüne atanan **Nihat Erim'e** yeniden verildi. Erim, partiler üstü bir hükümet kurdu. 22 Aralık 1971'de yapılan güven

oylamasında kullanılan 349 oyun 301'i kabul, 45'i ret, 3'ü çekimser çıktı; 93 milletvekili oylamaya katılmadı. 17 Nisan 1972'de Erim, sağlık nedeniyle istifa etti. İstifa üzerine hükümeti kurma görevi Suat Hayri Ürgüplü'ye verildi. Ancak Ürgüplü'nün hazırladığı hükümet listesi, Cumhurbaşkanı Sunay tarafından 12 Mart Muhtırası'na uygun olmadığı gerekçesiyle reddedildi.

- **35. Melen Hükümeti (22 Mayıs 1972 - 15 Nisan 1973):** Hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Sunay tarafından Cumhuriyet Senatosu Van Üyesi **Ferit Melen'e** verildi. Melen, Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Güven Partisi (MGP)'nden oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. 5 Haziran 1972'de yapılan güven oylamasında kullanılan 290 oyun 262'si kabul, 4'ü ret, 24'ü çekimser çıktı; 151 milletvekili oylamaya katılmadı. 6 Nisan 1973'te Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Başbakan Melen, 7 Nisan 1973'te istifa etti.
- **36. Talu Hükümeti (15 Nisan 1973 - 26 Ocak 1974):** Hükümeti kurma görevi, yeni Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi **Naim Talu'ya** verildi. Talu, Adalet Partisi (AP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP)'nden oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. 26 Nisan 1973'te yapılan güven oylamasında kullanılan 357 oyun 261'i kabul, 91'i ret, 2'si çekimser çıktı; 79 milletvekili oylamaya katılmadı. Ekim 1973'te yapılan genel seçimler sonunda hükümet kurma çalışmaları başladı. Görevlendirilen CHP ve AP genel başkanları hükümeti kuramadı. Bunun üzerine, hükümet kurulamadığı için görevine devam eden Talu'ya hükümeti kurma görevi yeniden verildi. Talu, CHP, AP ve CGP'yi bir araya getirmeye çalıştı. AP kabul etmeyince, Talu 10 Ocak 1974'te istifasını verdi.

10-1969-1973 Mardin Valileri

Bu dönemde Mardin'de görev yapan valilerden biri olan **Celâl Kayacan**, 1968-1971 yılları arasında dört yıl süreyle valilik yaptı. Halka yakın davranışları ve eşinin öğretmen olması, onun devlet-millet kaynaşmasının güzel bir örneği olarak hatırlanmasını sağladı. Ancak, Kayacan'ın valiliği döneminde, çarpık kentleşmenin ilk örnekleri (Kayacan Mahallesi gibi) ve tarihi yapılara

eklentiler de yaşandığı belirtilmektedir. Bu durum, “halk dalkavukluğu” olarak yorumlanmış ve şehrin tarihi dokusuna yönelik olumsuz etkiler yaratmıştır.⁵³

1969-1975 Mardin Valileri ve Yönetim Yaklaşımları

Mardin’de bu dönemde görev yapan valiler, farklı yönetim anlayışlarıyla şehrin sosyal ve siyasal yapısında izler bıraktılar.

Celâl Kayacan’ın 1968-1971 yılları arasındaki dört yıllık valilik dönemi, halkla yakın ilişkileri ve eşinin öğretmen olması sayesinde “devlet-millet kaynaşmasının güzel bir örneği” olarak hatırlanmaktadır. Ancak, bu dönemin aynı zamanda çarpık kentleşmenin ilk örneklerini (**Kayacan Mahallesi** gibi) ve tarihi yapılara yapılan olumsuz eklentileri de beraberinde getirdiği, bazı çevrelerce “halk dalkavukluğu” olarak yorumlandığı belirtilmektedir.

Kayacan’ın ardından 1971-1975 yılları arasında dört yıl görev yapan **Ergün Gökdeniz** ise, selefi Celâl Kayacan’ın aksine, **polisye tedbirlere** ve **yerel halktan yardımcı istihbarat elemanları** adı altında çok sayıda kişiye görev verilmesiyle anılmaktadır. Bu yaklaşım, şehir içinde **jurnalcilik** olarak tabir edilen uygulamalara yol açmış, sonucunda birçok kişinin haksız yere mağdur olduğu bir dönem yaşanmıştır. Ayrıca, bu yıllarda sola yönelik uygulandığı belirtilen **pozitif ayrımcılık**, eğitim kalitesini düşürmüş ve bunun olumsuz sonuçları sonraki yıllarda hissedilmiştir. Gökdeniz’in görev süresince, gençlerin sağcı ve solcu olarak ayrışması ile öğretmen ve öğrenciler için gösterilen pozitif ayrımcılıkların eğitim kalitesini düşürdüğü ifade edilmektedir.

11-TBMM XV. Dönem ve Mardin Milletvekilleri (1973)

1973 genel seçimleri sonucunda oluşan **Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin XV. Dönemi**, ülkedeki siyasi ve toplumsal dinamikleri yansıtan yeni bir tablo

53 [1] <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/12-mart-askeri-muhtirasi-neden-verildi>

[2] <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/12-mart-askeri-muhtirasi-neden-verildi>.

ortaya koydu. Mardin’i bu dönemde temsil eden milletvekilleri, yine çeşitli siyasi partilerden seçilerek mecliste yer aldı:

1. Adalet Partisi:

- Seyfi Güneşan

2. Bağımsız:

- İbrahim Aysoy

3. Cumhuriyet Halk Partisi:

- Nurettin Yılmaz
- Talat Oğuz

4. Demokratik Parti:

- Ahmet Türk

5. Milli Selamet Partisi:

- Fehim Adak

1-Muhtıra Sonrası Hükümetler ve Koalisyon Dönemleri

12 Mart Muhtırası’nın ardından Türkiye, “partiler üstü” olarak nitelendirilen hükümetlerle kısa süreli bir döneme girdi. Bu sürecin ardından, çok partili siyasi hayatta koalisyon hükümetleri dönemi hız kazandı.

- **37. I. Ecevit Hükümeti (26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Zonguldak Milletvekili **Bülent Ecevit’e** verildi. Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyon hükümetini kurdu. 7 Şubat 1974’te yapılan güven oylamasında kullanılan 373 oyun 235’i kabul, 136’sı ret, 2’si çekimser çıktı. Koalisyon ortakları arasında artan bunalım nedeniyle, Başbakan Ecevit, 17 Kasım 1974’de istifa etti. Bu hükümet, **Kıbrıs Barış Harekatı** gibi önemli olaylara imza attı.

- **38. Irmak Hükümeti (17 Kasım 1974 - 31 Mart 1975):** Hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Cumhuriyet Senatosu Üyesi **Sadi Irmak'a** verildi. Irmak, Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden (CGP) 4 milletvekilinin katıldığı ve Bakanlar Kurulu'nun diğer üyelerinin tamamı dışarıdan atanan bir azınlık hükümeti kurdu. 29 Kasım 1974'te yapılan güven oylamasında kullanılan 378 oyun 17'si kabul, 358'i ret, 3'ü geçersiz çıktı. 70 milletvekili oylamaya katılmadı. Hükümetin güvenoyu alamaması üzerine Sadi Irmak istifa etti.
- **39. IV. Demirel Hükümeti (31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel'e** verildi. Demirel, Adalet Partisi (AP), Milli Selamet Partisi (MSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden (CGP) oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu ve bu hükümet **1. Milliyetçi Cephe Hükümeti** olarak anıldı. 12 Nisan 1975'te yapılan güven oylamasında kullanılan 442 oyun 222'si kabul, 218'i ret, 2'si çekimser çıktı. 5 milletvekili oylamaya katılmadı. Bu hükümet, 1977'de yapılan genel seçimler nedeniyle sona erdi.

1973-1977 Yılları arası Mardin Valileri

Yıllar	Adı Soyadı	Resmi
1975-1977	Necmettin UTKAN	

1973-1977 Mardin Belediye Başkanı Murat Sadioğlu Dönemi

Murat Sadioğlu bu dönemde sosyal belediyeçilik anlayışının en güzel örnekleri halka birebir ilişkisi ve hayatı ucuzlatmak adına tanzim satışların Mardin uygulamasını başlatan kişi olarak anılmaktadır.

Halefi rahmetli güzel insan Edip Servet Devrimci ile güzel bir anısı.
Aşağıdaki resim.

II-MARDİN: 1970'LERDE SİYASİ KUTUPLAŞMA VE DARBEYE GİDEN YILLAR

1970'ler Türkiye için siyasi istikrarsızlığın, sağ-sol çatışmalarının ve ekonomik krizlerin derinleştiği çalkantılı bir dönem oldu. Bu yıllar, koalisyon hükümetleriyle geçerken, sonunda yeni bir askeri darbeye evrildi.

1-TBMM XVI. Dönem ve Mardin Milletvekilleri (1977)

1977 genel seçimleri sonucunda oluşan **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin XVI. Dönemi**, dönemin siyasi kutuplaşmasını net bir şekilde yansıtıyordu. Mardin'i bu dönemde temsil eden milletvekilleri şu şekildeydi:

1. Adalet Partisi:

- Şerafettin Elçi

2. Cumhuriyet Halk Partisi:

- Nurettin Yılmaz
- Ahmet Türk
- Metin Musaoğlu

3. Milli Selamet Partisi:

- Abdülkadir Timurağaoğlu
- Fehim Adak

2-Hükümetler Dönemi: Kısa Süreli Koalisyonlar ve Güvensizlikler

1977 seçimleri sonrasında kurulan hükümetler oldukça kısa ömürlü oldu ve siyasi istikrarsızlık devam etti.

- **40. II. Ecevit Hükümeti (21 Haziran 1977 - 21 Temmuz 1977):**
Genel seçimlerin ardından hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Zonguldak Milletvekili **Bülent Ecevit'e** verildi. Ancak Ecevit'in kurduğu azınlık hükümeti, 3 Temmuz 1977'de yapılan güven oylamasında kullanılan 448 oyun 217'si kabul, 229'u ret ve 2'si çekimser çıkmasıyla güvenoyu alamadı ve kısa sürede görevi bıraktı.
- **41. V. Demirel Hükümeti (21 Temmuz 1977 - 5 Ocak 1978):**
Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından bu kez Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel'e** verildi. Demirel, Adalet Partisi (AP), Milli Selamet Partisi (MSP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nden oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. Bu

hükümet, **2. Milliyetçi Cephe Hükümeti** olarak bilindi. 1 Ağustos 1977’de yapılan güven oylamasında kullanılan 448 oyun 229’u kabul, 219’u ret yönünde çıkarak güvenoyu aldı.

Gensoruyla Düşürülen İlk Hükümet: Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gensoruyla düşürülen ilk hükümet, bu V. Demirel Hükümeti oldu. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Grubu adına Grup Başkanvekilleri **Altan Öymen ve Hayrettin Uysal**, 29 Aralık 1977 tarihinde, hükümetin iç ve dış güvenliği sağlayamadığı, cephecilik anlayışıyla ulusal birliği zedelediği ve halk çoğunluğunu yoksulluğa sürüklediği iddialarıyla gensoru önergesi verdi. Ayrıca, hükümetin TC Devleti’ni Anayasa’nın belirlediği kurallardan uzaklaştırmaya çalıştığı da belirtildi. TBMM’nin 31 Aralık 1977 günü oturumunda yapılan oylama sonucunda hükümet güvenoyu alamayarak düştü.

- **42. III. Ecevit Hükümeti (5 Ocak 1978 - 12 Kasım 1979):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Zonguldak Milletvekili **Bülent Ecevit’e** verildi. Ecevit, 11 bağımsız milletvekilinin desteğini alarak bir hükümet kurdu. 17 Ocak 1978’de yapılan güven oylamasında kullanılan 447 oyun 229’u kabul, 218’i ret yönünde çıktı. Ancak 14 Ekim 1979’da yapılan ara seçimlerde boş bulunan 5 milletvekilliğini de muhalefetin kazanması üzerine Başbakan Ecevit istifa etti.
- **43. VI. Demirel Hükümeti (12 Kasım 1979 - 12 Eylül 1980):** Hükümeti kurma görevi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından Isparta Milletvekili **Süleyman Demirel’e** verildi. Demirel’in kurduğu azınlık hükümeti, 25 Kasım 1979’da yapılan güven oylamasında gerekli çoğunluğu elde etti. Kullanılan 438 oyun 229’u kabul, 208’i ret, 1’i çekimser çıktı. Bu hükümet, 12 Eylül 1980’de yapılan askeri müdahaleyle sona erdi ve Türkiye, bir kez daha demokratik süreçten uzaklaştı.

3-1977-1980 Mardin Valileri ve Eğitime Etkileri

1977-1980 yılları arasında Mardin’de üç valinin görev yapmış olması, şehrin siyasi ve idari açıdan yaşadığı istikrarsızlığın ve “kendi kaderine terk edilmiş” bir döneme girildiğinin bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Bu yıllar, ülkenin genelindeki sağ-sol çatışmalarının Mardin’deki okullara da yansdığı, hatta solcu

olmayan öğrenci ve öğretmenlere “okuma ve yaşama hakkının verilmediği” bir dönem olarak hatırlanmaktadır. Bu durum, eğitim ortamının olumsuz etkilendiği ve toplumsal kutuplaşmanın derinleştiği yıllara işaret etmektedir.

Yıllar	Adı Soyadı	Resmi
1977-1978	Emrullah ZEYBEK (Vekil)	
1978-1979	Fahri ÖZTÜRK	
1979-1980	Özdemir HANOĞLU	

Mardin Belediye Başkanı Edip Servet Devrimci Dönemi (1977-1980)

1977-1980 yılları arasında Mardin Belediye Başkanlığı görevini yürüten **Edip Servet Devrimci**, 3 Aralık 2013 tarihinde vefat etmiştir. Başkanlık dönemi, Mardin’e yaptığı önemli hizmetler ve kararlı duruşuyla hatırlanmaktadır.

Başkan Edip Servet Devrimci’nin Mardin’e Katkıları:

Edip Servet Devrimci’nin liderliğindeki Mardin Belediyesi, şehrin altyapısını güçlendirmek ve yaşam kalitesini artırmak adına birçok önemli projeyi hayata geçirdi:

- **Toplu Taşıma Kapasitesinin Artırılması:** Göreve geldiğinde sadece 2 adet (biri kullanılamaz durumda) şehir içi belediye otobüsü bulunan Mardin’de, otobüs sayısını **10’a çıkararak** toplu taşıma hizmetlerini önemli ölçüde iyileştirdi.
- **Su Altyapısının Güçlendirilmesi:**
 - Yeni yerleşim alanlarına **su isale hatları** çekilmesini sağladı.
 - Şehrin içme suyu ihtiyacını karşılayan **Gurs suyu’nun debisini**, 2 pompa ile 55 Lt/sn olan kapasiteden, ilave 4 adet büyük kapasiteli pompa ile **250 Lt/sn’ye yükseltti**.
 - Şehrin ana su isale hattındaki **kaçakların önlenmesi** ve gerekli tamiratların yapılmasını sağladı.
 - Belediyeye ait mevcut su depolarının tamirini yaptırdı ve ilave **5-6 yeni su tankı** inşa ettirdi.
- **Yol ve Altyapı İyileştirmeleri:**
 - O dönemde “köstebek yuvası” şeklinde olan **1. Cadde’nin yolunu tamir ettirerek asfaltlattı** ve kaldırımlarını yeniden yaptırdı.
 - Şehrin mezarlıklarına giden yolları düzeltti ve bir kısmını asfaltlattı.
 - Önceki dönemde yapımına başlanan yeni yolun eksiklerini tamamlayarak kullanıma açılmasını sağladı.

- **Belediye Araç Parkının Genişletilmesi:** Göreve geldiğinde sadece 1 adet Dodge marka makam aracı ve 1 adet arazözden oluşan araç parkını geliştirerek; **2 kepçe, 1 dozer, 7 arazöz (yangın söndürme tertibatlı), yeni binek araçlar, pikaplar ve kamyonetler** ekleyerek belediyenin hizmet kapasitesini artırdı.
- **Belediye Gelirlerinin Artırılması:** Belediyeye ait harap durumdaki mevcut dükkânların onarımını sağlayarak kiraya verilmesini ve bu yolla belediyeye ek kazanç sağlanmasını temin etti.
- **Kültürel Mirasın Korunması:** O dönemlerde içi toprak ve çöple dolu olması sebebiyle metruk durumda bulunan **Kayseriye binasının içini temizleterek aslını uygun şekilde yeniledi** ve yeniden hizmet vermesini sağladı.
- **Mali Disiplin ve İşçi Hakları:** Göreve geldiği dönemde belediyenin borçları sebebiyle işçilerin maaşlarını dahi düzenli ödeyememe durumunu ortadan kaldırdı.
- **Mardin Spor’a Destek:** Başkanlığı döneminde **Mardin Spor’a büyük destek verdi**. Takıma hal binasından ve belediye lojmanlarından yer tahsis etti. Bu destekler sonucunda, takımın o dönemlerde çok kuvvetli olan Trabzon Spor ile yaptığı Türkiye Kupası 3. Tur maçında, ilk maçı 1-0 mağlup bitirse de, ikinci maçta Trabzon Spor 4-1’lik galibiyetle tur atladı. Mardin Spor kafilesinin başında o dönemin Belediye Başkan Vekili Semih Hocaoglu bulunuyordu.
- **Siyasi İlişkilerin Mardin Lehine Kullanılması:** Başkentte sahip olduğu geniş nüfus ve ilişkilerini Mardin’in faydasına kullanmasıyla anılmaktadır.
- **Halk Odaklı Yönetim Anlayışı ve Kararlılık:** Başkanlık döneminde **kimseye özel imtiyaz tanımamış**, halkın hakkını yedirmemeye özen göstermiştir. Öyle ki, bir çeşmenin halkın kullanımına açık tutulması hususunda ısrarcı ve kararlı olması sebebiyle, **kendi makamında kurşunlara dahi maruz kalmıştır**. Bu olay, onun halkın menfaatlerini koruma.⁵⁴

54 Edip Servet Devrimci kızı evrimerdem4747@hotmail.com